

بررسی موانع و مشکلات خانوادگی در یادگیری دانش‌آموزان ابتدایی

الهام جوری‌زاده مددلو^۱، مائده نصرالله پورگاوانی^۲، زهرا خدایی‌راد^۳، لیلا خیری سیلاب^۴، فاطمه جعفری کلیبر^۵

^۱ دانشجوی دبیر علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان تبریز (نویسنده مسئول)

^۲ دانشجوی دبیر علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان تبریز

^۳ دانشجوی دبیر علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان تبریز

^۴ دانشجوی دبیر علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان تبریز

^۵ دکتری زبان و ادبیات فارسی استادیار دانشگاه فرهنگیان تبریز

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی عوامل و مشکلات خانوادگی در یادگیری دانش‌آموزان ابتدایی انجام شده است. در این مقاله، ابتدا در خصوص معرفی و بیان مشکلات خانوادگی و تاثیر آن در یادگیری، با توجه به ضرورت و ارتباط داشتن این عوامل با یادگیری کودکان مقطع ابتدایی سعی شده تاثیر و اهمیت این موضوع بیان شود. پژوهش ما برحسب هدف از نوع پژوهش کاربردی است که جهت بررسی عوامل و مشکلات خانوادگی در یادگیری دانش‌آموزان ابتدایی از روش توصیفی استفاده کردیم. جهت دستیابی به هدف پژوهشی از مطالعات کتابخانه‌ای و منابعی از قبیل مقاله‌ها، ژورنال‌ها، سایت‌های Sid، مگ‌ایران و ... استفاده شد. طبق مطالعه پژوهش‌های مرتبط در ارتباط با موضوع به این نتیجه رسیدیم که عوامل خانوادگی، مقوله‌های اقتصادی-اجتماعی پایین و کمبود روابط عاطفی با بچه‌ها باعث مشکلاتی در وضعیت یادگیری دانش‌آموزان می‌شود.

واژه‌های کلیدی: خانوادگی، دانش‌آموزان ابتدایی، موانع

مقدمه

خانواده اساسی‌ترین نهادهای هر جامعه‌ای است، اهمیتی که این واحد اجتماعی دارد صاحب نظران را بر آن داشته تا ریشه تمام نابهنجاری‌ها و کجروی‌ها را در خانواده جستجو کنند. در واقع هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند مگر از خانواده‌ای سالم برخوردار باشد. خانواده پایه‌ی اساسی و سازنده‌ی مهم‌ترین ساخت اجتماعی است و وجود همه نظام‌های دیگر اجتماع بستگی به مشارکت در نظام خانوادگی دارد، رفتارهای ناشی از نقشی که در خانواده فراگرفته شده است، نمونه و سرمشق رفتار در سایر قسمت‌های جامعه خواهد بود (شکر بیگی، رنجبر محمدی، ۱۳۹۳). بر اساس نتایج تحقیقات انجام شده در زمینه مشکلات یادگیری عوامل مختلفی وجود دارد که یادگیری دانش‌آموزان را به مخاطره می‌اندازد و مشکلاتی را در درک و فهم مطالب و انجام تکالیف برای آن‌ها ایجاد می‌کند برای مثال، در پژوهش‌های مختلف رابطه بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی خانواده با مشکلات یادگیری یا افت تحصیلی دانش‌آموزان نشان داده شده است (دادفر و همکاران، ۱۳۹۲).

رفتار والدین با یکدیگر و تعامل آن‌ها با کودک و به‌طور کلی جو عاطفی خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل موثر در رفتار و سازگاری کودک به شمار می‌رود. کودکی که در خانواده احساس تبعیض و طردشدگی و ناامنی می‌کند ممکن است از نظر بهداشت روانی مورد تهدید قرار گیرد و این امر، به تدریج باعث می‌شود که کودکان انگیزه یادگیری را از دست دهند. سبک‌های تربیتی ناکارآمد و تعامل نامناسب والد-کودک به مشکلات رفتاری و آسیب روان‌شناختی منجر خواهد شد (شکوهی‌یکتا و همکاران، ۱۳۹۵).

پیشینه

یوسفی و نوبخت (۱۳۹۹) در مقاله خود نشان دادند که برخی از عوامل که در ایجاد مشکلات یادگیری دانش‌آموزان تاثیر داشتند از روایت‌های معلمان شناسایی شد. به تناسب نوع مشکل باید آموزش‌های لازم به معلمان و خانواده‌ها ارائه شود. شناسایی و تشخیص زود هنگام مشکلات یادگیری در کودکان، گام موثری در پیشگیری از افت تحصیلی است. به منظور آشنایی با مشکلات و اختلالات یادگیری دانش‌آموزان، مدارس و ادارات آموزش و پرورش باید فرصت‌هایی را برای آموزش معلمان و خانواده‌ها ارائه دهند تا از ادامه آسیب‌های احتمالی به دانش‌آموزان پیشگیری گردد.

شیخ ویسی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان بررسی مشکلات خانوادگی در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به این نتیجه دست یافتند که خانواده به عنوان اولین و مهمترین پایگاه تربیتی و رشد روانی و عاطفی فرد، مطرح است و پایه اولیه عواطف و رفتارهای اجتماعی و بطور کلی خمیر مایه شخصیت فرد، از آنجا نشات می‌گیرد. به همین دلیل خانواده می‌تواند در افت تحصیلی دانش‌آموزان و پیشگیری از آن نقش بسیار مهمی داشته باشد.

رضایی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان بررسی تأثیر مشکلات خانوادگی به ویژه طلاق در عملکرد تحصیلی کودکان و دانش‌آموزان ابتدایی به این نتیجه دست یافتند که طلاق والدین و برآورده نشدن خواسته‌ها و نیازهای فرزندان که مقطع ابتدایی هستند مشکلات فراوانی را هم در موضوع پیشرفت در تحصیل و هم در مورد شخصیت آنها ایجاد می‌کند و بسیار تاثیرگذار و مخرب است.

چگونه موانع و مشکلات خانوادگی در یادگیری دانش‌آموزان ابتدایی تاثیر می‌گذارد؟

مروری بر تحقیقات پیشین

ردیف	نویسنده (تاریخ)	موضوع پژوهش	نتیجه گیری
۱	یوسفی و نوبخت (۱۴۰۰)	روایت‌های معلمان از مشکلات یادگیری دانش‌آموزان دوره ابتدایی	بر طبق یافته‌های پژوهش مشکلات یادگیری دانش‌آموزان دوره ابتدایی در سه طبقه یا مضمون اصلی؛ یعنی عوامل فردی، خانوادگی و مدرسه‌ای قرار گرفت. در بحث عوامل خانوادگی، مقوله‌های وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین و کمبود روابط عاطفی والدین با بچه‌ها از روایت‌های معلمان بازنمایی شد. به روایت برخی معلمان والدین بیشتر دانش‌آموزان شغل مناسب و سواد کافی ندارند و این مسئله موجب عدم درک وظایف مدرسه شده و مشکلاتی برای تحصیل دانش‌آموزان به وجود می‌آورد.
۲	قندانی آرانی ، صادقی آرانی (۱۳۹۴)	خانواده و سبک زندگی اسلامی (خانواده قرآنی)	با مطالعات انجام شده روشن شد که خانواده پایدارترین و اساسی‌ترین نهاد انسانی است که با تاسی از الگوها و نمونه‌هایی که دین اسلام در کتاب خود قرآن از آنها یاد کرده، همچنین توجه به کارکرد جایگاه خانه در قرآن و اهمیت به بنیان‌های پدیدآورنده خانواده می‌تواند سعادت و بهرورزی را نصیب زندگی خود و جامعه کند و

بتواند بهترین عواملی که باعث موفقیت و سعادتمندی خانواده می‌شود را در زندگی خود پیاده کند و از این طریق جامعه را از هرگونه پلیدی پاک کند.			
طلاق به هر دلیل که صورت گیرد و تجرد به هر علت که گسترش یابد، تهدیداتی بزرگ نسبت به سرمایه خانواده هستند. اساسا بسط تجرد گرایی، مترادف با «اتمیسیم» در زندگی اجتماعی و تضعیف مدنیت و توسعه است و اگرچه متأسفانه همزاد مدرنیته، شهرنشینی و زندگی صنعتی است، کمتر تردیدی درباره خسران آن وجود دارد.	خانواده، سرمایه خانواده و چالش‌های فراروی جامعه ما	روحانی (۱۳۸۹)	۳
نتایج حاصل از مطالعه نشان داد که خانواده به مثابه مرکز اصلی اندیشه، تفکر و پرستگری کودکان نتوانسته است کارکرد و نقش اصلی خود را ایفا کند.	شناسایی موانع خانوادگی موثر بر پرستگری دانش‌آموزان دوره ابتدایی	حیاتی، عصاره و همکاران (۱۳۹۶)	۴
در مجموعه موانع خانوادگی از لحاظ توصیفی، مقوله اقتصاد خانواده بیشتر از سایر مقوله‌های مورد بررسی بر عدم مشارکت دانش‌آموزان در امور مدارس متوسطه شهر اصفهان	بررسی موانع خانوادگی مشارکت اولیای دانش‌آموزان در امور مدارس متوسطه شهر اصفهان	سبحانی‌نژاد و یوزباشی (۱۳۸۹)	۵
از عوامل موثر بر موفقیت	بررسی عوامل موثر بر	بهرامی و مختاری (۱۳۸۴)	۶

تحصیلی دانش‌آموزان می‌توان به نوع مشکل خانوادگی اشاره کرد و کسانی که مشکل فوت یا شهادت والدین داشته‌اند بالاترین میزان موفقیت تحصیلی را کسب کرده‌اند چون در مقابل حوادث زندگی مقاومت بیشتری دارند.	موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دوره راهنمایی دارای مشکلات حاد خانوادگی در شهر اصفهان		
نتایج نشان داد که دو متغیر اختلافات والدین و تحصیلات والدین در پیش بینی خودپنداره‌ی خانوادگی دانش آموزان نقش بارزتری دارند و بیشترین تبیین مربوط به اختلافات والدین است. این نتیجه، مبین آن است که اختلافات خانوادگی خود پنداره را تحت تاثیر شدید قرار می‌دهد.	نقش برخی عوامل خانوادگی در خودپنداره خانوادگی دانش‌آموزان دبیرستانی	کاوسیان و کدیور (۱۳۸۴)	۷

طبق مطالعه پژوهش‌های مرتبط در ارتباط با موضوع به این نتیجه رسیدیم که عوامل خانوادگی، مقوله‌های وضعیت اقتصادی _ اجتماعی پایین و کمبود روابط عاطفی با بچه‌ها باعث ایجاد مشکلاتی در وضعیت یادگیری دانش‌آموزان می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به مطالب موضوع در پیشینه هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل و مشکلات خانوادگی در یادگیری دانش‌آموزان ابتدایی است. در زمینه مشکلات یادگیری عوامل مختلفی وجود دارد که یادگیری دانش‌آموزان را به مخاطره می‌اندازد و مشکلاتی را در درک و فهم مطالب و انجام تکالیف برای آنها ایجاد می‌کند. برای مثال، در پژوهش‌های مختلف رابطه بین پایگاه اقتصادی _ اجتماعی خانواده با مشکلات یادگیری یا افت تحصیلی دانش‌آموزان نشان داده شده است.

رفتار والدین با یکدیگر و تعامل آنها با کودک و به طور کلی جو عاطفی خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل موثر در رفتار و سازگاری کودک به شمار می‌رود. کودکی که در خانواده احساس تبعیض و طردشدگی و ناامنی می‌کند ممکن است از نظر بهداشت روانی مورد تهدید قرار گیرد و این امر، به تدریج باعث می‌شود که کودکان انگیزه یادگیری را از دست دهند.

با توجه به نتایج حاصله خانواده به عنوان مرکز اصلی رشد و تفکر نقش اصلی را در یادگیری دانش‌آموزان دارد و اختلافات خانوادگی و تحصیلات خانواده نیز یادگیری دانش‌آموز به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نتایج پژوهش حاضر با تحقیقات کاوسیان و همکاران (۱۳۸۴) و یوسفی و همکاران (۱۴۰۰) همخوانی دارد. بنابراین به این نتیجه رسیدیم که عوامل خانوادگی، مقوله‌های وضعیت اقتصادی _ اجتماعی پایین و کمبود روابط عاطفی با بچه‌ها باعث مشکلاتی در وضعیت یادگیری دانش‌آموزان می‌شود.

منابع و مآخذ

۱. یوسفی، احسان، نوبخت، محسن (۱۳۹۹)، *روایت‌های معلمان از مشکلات یادگیری دانش‌آموزان دوره ابتدایی*، فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم، ۵ (۴)، ۸۷-۱۰۴
۲. شکریگی، عالییه، رنجبر محمدی، محمدرضا (۱۳۹۳)، *بررسی رابطه خانواده و ارتقاء فرهنگ دموکراسی در اجتماع*، همایش ملی چالش‌های خانواده ایرانی، (۱)
۳. شیخ ویسی، مهلا، کرد، حبیب‌الله (۱۳۹۷)، *بررسی مشکلات خانوادگی در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان*، یازدهمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران
۴. رضایی، شهلا، آل آقا، نیکی، باقری پیاژآبادی، زهرا (۱۴۰۱)، *بررسی تاثیر مشکلات خانوادگی به ویژه طلاق در عملکرد تحصیلی کودکان و دانش‌آموزان ابتدایی*
۵. قندانی آرانی، علی اکبری، صادقی آرانی، زهرا (۱۳۹۴)، *خانواده و سبک زندگی اسلامی، کنگره بین‌المللی روانشناسی و علوم تربیتی با رویکرد اسلامی*
۶. سبحانی نژاد، مهدی، یوزباشی، علیرضا (۱۳۹۲)، *بررسی موانع خانوادگی مشارکت اولیای دانش‌آموزان در امور مدارس متوسطه شهر اصفهان*، پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۲۰ (۳)، ۳۷۸-۳۶۱
۷. روحانی، حسن (۱۳۸۹)، *خانواده، سرمایه خانواده و چالش فراوری جامعه ما*، فصلنامه راهبرد، ۵۷ (۱۹)، ۲۲-۷
۸. بهرامی، فاطمه، مختاری، احمد (۱۳۸۴)، *بررسی عوامل موثر بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دوره راهنمایی دارای مشکلات حاد خانوادگی در شهر اصفهان*، پژوهش‌های مشاوره کنگره‌ها و پژوهش‌های مشاوره، ۱۴ (۴)، ۵۴-۴۱
۹. کاوسیان، جواد، کدیور، پروین (۱۳۸۴)، *نقش برخی عوامل خانوادگی در خودپنداره خانوادگی دانش‌آموزان دبیرستان*، رفاه اجتماعی، ۱۹ (۵)، ۱۱۱-۹۱
۱۰. حیاتی، علی، عصاره، علیرضا، ذکریایی، منیژه، حیدری، رقیه، حیدری، علی (۱۳۹۷)، *شناسایی موانع خانوادگی موثر بر پرسشگری دانش‌آموزان دوره ابتدایی*، خانواده و پژوهش، ۱۵ (۳)، ۱۴۶-۱۲۷